

P R A E F A T I O.

bus arces & opida validè cinxerāt, minimè confidentes, numina quædam diuina, & tutelares diuos colebant, quibus aras & templa erigebant, vota, preces, thura pro communitatis conseruatione offerebant. In vrbibus Priapum colebant, Palladem, Mineruam, Iunonem, Opem, Mercurium, & summū Deorum Iouem: In Arcium & turrium munitioib. Martem: Pro uincias autem & populos, nunc Herculi, nunc Marti certa religione, & opinione numinis, committebant. Vrbes & ciuiles congregationes, per generationis successione conseruari videbant, idè in honore & veneratione habuerunt Priapum, Iunonem, & Opem: Illam à iuuando, hanc Opem & Opigenam, quòd implorata, partum iuuaret. Apollini verò, Mineruæ & Palladi, magnos attribuerunt honores, quòd hæc eas, quas condidit vrbes, prudentia, & bona administratione gubernaret: Quia multitudo, nisi prudentia, & vera sapiētia dirigatur, diu subsistere nequit. Pallas enim, cum Troiam fuisset egressa, subducto Palladio, tum Ilium in hostium potestatem deuenit.

Marti, in montibus & editioribus locis, in portis & munitioibus, cōstitutis aris, sacrificarunt, eò, quòd is, furiosus murorum euerfor, censeretur placandus, ne ciuib. obesset, & exitiosam potentiam suam in eos exerceret. Et, quia Germani, gens Martia, ferax ac potens, armis semper affueta, hinc litium & bellorum numen, Martem, vt plurimum coluerunt, quemadmodum Tacitus, & Plinius referūt. In Hafsia, Martpurgum, cum arce, præcelfo in loco posita, vrbs nobilis, à Marte denominatur. Itaq; Georgius Sabinus, in suo Hodceporico, eam scribit, Mauortis nomen habente Luneburgi, in magnificam Saxonie vrbe, Iulni, in celeberrimo quondam Pomeraniae emporio, in editiore colle Martis delubrum fuit. In Ducatu Slesvicensi extra Flensburgū, supra mōtem, integrū adhuc cernitur Martis delubrum forma rotūda, Nunc D. Michaëlis Sacellum dicitur. Apud Treuiros manet adhuc vetus appellatio mōtium, inter quos, tanq̄ geminas speculas, Augusta Treuirorū sita est, vt ab exortu solis imminētia iuga, mōs Martis, ab Occasu mons Apollinis eiusq; pedi appositus vicus, etia nūc Apollinis vocatur. Et porta, q̄ nunc Simeonis est, olim Marti sacra fuit, per quā ad bella processuri, exhibant, & ad campum Martis (planiciē huic monti & portæ vicinā) exhibant, in quo tyrones ad Martis exercitia erudiebātur. In Sicambrijs, haud procul à Teutoburgēsi saltu opidum est veteribus, Marti sacrum, Martis lacus, nūc Dinckslacken vulgò dictum, Namdingen, litigare significat, quòd Marti proprium est: Vt etiam furere & insanire, quia feruorem, ferocissimo Deorum Marti, tribuunt, quo exandescēs animus ad iram, imò, ad furorem acrabiem, Martiali, hoc est, cruento vultu, propellitur. Vndè etiam cruentum, amentemq; Deum Martem nuncupant. Hinc, quædam Germaniæ loca olim Marti sacra, à furore acrabie Martis, Tolliates, post, à Germanis Dollendorff sunt nuncupata. Vt iuxta Bonnam primæ Legionis sedem, pagus est, Marti sacer, Dollendorff. Paulo vterius in Eiffia Tolliates sunt populi, Dominium est, cui vicus adiacet, cum veteri arce Dollendorff. Quam quidem appellationis causam, furiosum Martem dedisse nuper ibi per doctissimum virum Crisantum Bosium inuenta inscriptio arguit, quæ talis est.

MARTI ET GENIO TOLLIATIVM CLAVDIVS VERINVS
AD PERPETVM TVTELAM AEDIS TOLLIATIB. DEDIT
XCL. QVAM AEDEM L. MARCVS SIMILIS DE SVO POSIT.

Martem Deum tutelarem Romanis fuisse, cum Ioue & Vesta, M. VVelferus in commentarijs antiquitatum Augustæ Vindeliorum tradit, Et Cicero lib. de natura Deorum, Martis, inquit, templa duo, vnum Quirini intra Vrbem, prope portam, quasi custodis, & tranquilli. Alterum in Appiavia extra vrbem, quasi bellatoris & gradiui. Hinc in prouincijs, & Romanorum colonijs, quæ Vrbis religionem, & mores imitabantur, Martem, eadem veneratione cultum fuisse, & pro Deo tutelari habitum, complura antiquitatis documenta testantur, Quale est illud in M. VVelferi antiquitatibus.

IN H. DD. DEO. MARTI ET VICTORIAE CONFVBERNIVM.
MARTICVLTORVM POSVERVNT. V. S. LL. M.

Cimbri, in ATVATIC O suo, nunc Antuerpia; extra Arcem, templum Marti consecrarunt, ea parte, qua Neruiorum, Eburonum, & reliquorum Belgarum imperium maximè respicit. Romani Bonnæ, primæ Legionem Martis numine, tutā & munitā cupientes, in Porta, quæ Vbios respiciebat, & nunc Coloniensis dicitur, sacra Marti Militari fecerunt. Quemadmodum ex antiquissima inscriptione & in loco, per Excellentissimum virum Iacobum Campium Collegiæ Bonnenfis Ecclesiæ Decanum longè dignissimum nunc verò Protonotarium & Consiliarium Moguntinum inuenta, & in historicorum gratiam detecta, manifestè constat: Quæ talis est.